

კაპიტალისტური ურთიერთობების ტრანსფორმაციის საკითხისათვის – ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა საქართველოში

რუსიაშვილი გიორგი

ე.მ.დ., პროფესორი
სამხრეთ კავკასიაში ეკონომიკური
აღორძინებისა და E-განათლების განვითარების
საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე

„საქართველოში მაღალია სიღარიბისა და უთანასწორობის, მაჩვენებლები. ეკონომიკაში მცირე და საშუალო ბიზნესის წილი 20%-ს არ აღემატება. მიძიმეა უმუშევრობის მაჩვენებლები, ხოლო დასაქმებულთა შორის არაპროპორციულად მაღალია საჯარო სექტორში მომუშავეთა წილი. შეზღუდული რესურსების ფონზე ბუნებრივად გაიზრდება კონკურენცია ქვეყნებს შორის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის მხრივ“¹.

საქართველოს შემდგომი ეკონომიკური განვითარების მიზანი 90-იანი წლების შოკური თერაპიით² გამოწვეული კაპიტალისტური ურთიერთობებიდან გამოსვლა უნდა იყოს, როდესაც ალევორიულად „ბუტკები ყველა ნაბიჯზე“ პრინციპით, ზოგადად დაშვებული გახდა ყველაფერი, რაც არ არის კონკრეტულად აკრძალული მრავალწლიანი ეკონომიკური და პოლიტიკური აკრძალვების და შეზღუდვების საბჭოთა ერის შემდეგ. ტრანსფორმაცია უნდა მოხდეს კორპორაციული კაპიტალიზმის განვითარების კუთხით, რომელიც თანამედროვე ცხოვრების რეალობას და მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკურ ხერხემალს წარმოადგენს.

საკვანძო სიტყვები: 90-იანი წლების შოკური თერაპია, ეკონომიკური პოლიტიკა, საგადასახადო ლიბერალიზაცია, ინოვაციური ზრდა, ჯინი ინდექსი, საფონდო ბაზარი, კვლევა და განვითარება, მწვანე ეკონომიკა, ფინანსური კაბალა, ეკონომიკური განვითარება, პროგრესული დაბეგვრა, აკადემიური თავისუფლება

საგადასახადო ლიბერალიზაციის მიდგომის შეზღუდვათა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მოცემულ ეტაპზე

კორპორაციული კაპიტალიზმი დაფუძნებულია, მათ შორის, დინამიური კონკურენციის ცნებაზე³, ანუ კონკურენცია ინოვაციის შემძლე და განმახორციელებელ სტრუქტურებს შორის „მასშტაბის ეკონომიკის“ დაშვებებიდან გამომდინარე, ნაცვლად „ველური კაპიტალიზმისა“, როდესაც ლიბერტარიანული მოდელის საფუძველზე არ არის საჭირო, მაგალითად, კვების პროდუქტების უსაფრთხოების რეგულირება, რადგან „გონიერმა“ მომხმარებელმა თვითონ უნდა განსაზღვროს თუ რითი იკვებოს“⁴.

სწორედ ამ პოსტულატის დამსახურებაა, რომ ზოგადად ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ქვეყანა „პაპუასებით“ დასახლებული ტერიტორიაა, სადაც ბიზნესს აქვს აპრიორი მინიჭებული უფლება ნებისმიერი საქმიანობა განახორციელოს მოგების მიღების მიზნით. კერძოდ, სადაც სამარშრუტო ტაქსებს შეუძლიათ მიძიმე ლითონების და განსაკუთრებით ტყვიით დაბინძურებული დიზელის სანავი გამოაბოლქვონ, ხოლო სახელმწიფომ კი რატომღაც უნდა იზრუნოს კერძო ტაქსების გარეცხვასა და შეღებვაზე⁵.

ამ მიმართულებით შეიძლება ფილოსოფიური დისკურსის გაშლა, მაგრამ ოკამ–რაზორის⁷ მარტივი მეცნიერული პრინციპის საფუძველზე ჩვენ ვიყენებთ და ვეყრდნობით ევროკავშირის ქვეყნებში მიღებულ საუკეთესო პრაქტიკას და ახალი ველოსიპედის გამოგონება არ მიგვაჩნია უპრიანი.

შესაბამისად საჭიროა შეიქმნას ან უფრო ეფექტიანად ამუშავდეს მომხმარებელთა უფლებების

¹ საქართველოს პრეზიდენტი გიორგი მარგველაშვილი (2013-2018)

² როდესაც ცხოვრების უკეთესი პირობების მიღწევის გზაზე ადამიანთა გარკვეული ნაწილი შეიძლება საერთოდ არ გადარჩეს, როგორც ებრაელი ერის გამოსვლისას ეგვიპტიდან.

³ <http://www.nber.org/papers/w23829>

⁴ აღსანიშნავია ის განშირებული ფაქტები, რაც ბაგა-ბაღებში ფალსიფიცირებული რძის პროდუქტის შეტანას უკავშირება (რძე, ყველი, კარაქი და სხვ). სავარაუდოდ ამას ტოტალური ხასიათი აქვს ქვეყანაში, უბრალოდ ბაგა-ბაღებში, როგორც ჩანს, უფრო კარგადაა მონიტორინგის საქმე ანკობილი

⁵ <https://www.kvirispalitra.ge/economic/40094-ratom-ithkhovs-mamuka-khazaradze-arakondiciuri-satsvavis-math-shoris-dizelis-shemotanis-akrdzalvas.html>

⁶ <https://1tv.ge/news/kakha-kaladze-taqsebis-sheghebvastan-dakavshirebit-dzalian-saintereso-gegma-gvaqvs-shemushavebuli/>

⁷ <https://science.howstuffworks.com/innovation/scientific-experiments/occams-razor.htm>

დაცვის და კონტროლის სააგენტო, რომლის ფუნქციაში იქნება რამდენიმე მომენტი: 1) მონიტორინგი გაუწიოს არაკეთილსინდისიერ რეკლამას, ანუ მართებულად რეკლამირებული უნდა იყოს მხოლოდ შესაბამისი საქონელი და მომსახურება; 2) საქონელი უნდა იყოს სათანადოდ სახელდებული (არ შეიძლება სპრედს ერქვას კარაქი და ა.შ.); 3) ევროკავშირის რეგულაციებით მითითებული უნდა იყოს ეტიკეტზე შესაბამისი შემადგენლობა ზედმიწევნით, დამალვის გარეშე⁸.

ქვეყნის ეკონომიკურ პოლიტიკას უნდა გააჩნდეს რამდენიმე პრიორიტეტი, მაგ.:

- ინფლაციის შეჩერება-შენარჩუნება
- დასაქმების ზრდა
- ჯინი ინდექსის შემცირება (გაუმჯობესება)

ასეთ პრიორიტეტებს პოპულისტურ საზოგადოებებში მშპ-ის ზრდის ტემპი წარმოადგენს, რაც ხშირად არა ინტენსიური (ინოვაციური), არამედ ექსტენსიური ზრდის ხარჯზე მიიღწევა მხოლოდ.

საბოლოო ჯამში არ არსებობს ისეთი დეფინიცია, როგორც იაფი ან ძვირი საქონელი, არამედ თუ მას გადავიტანთ სამუშაო საათების კატეგორიაში: საქონელი, რომელზეც უფრო მეტი შრომაა დახარჯული, თუ საქონელი, რომელზეც უფრო ნაკლები შრომაა დახარჯული.

ყველა სხვა თანაბარ პირობებში, რა თქმა უნდა, ჯობია მეორე მიდგომა, თუ საუბარია ერთ დახურულ ეკონომიკაზე. მაგრამ თუ საუბარია ექსპორტის და იმპორტის თანაფარდობაზე, მაშინ თავისუფალი ვაჭრობის (free-trade)⁹ მომხრეები ქადაგებენ, რომ "ქართველი" ადამიანის ნებისმიერი სახით მეტ შრომას, მათ ურჩევნიათ უცხოელის ნაკლები შრომა, რაც აბსურდია.

ასევე აბსურდულია ის პოსტულატი, რომ თუ საზოგადოებამ მოინდომა ის შეინარჩუნებს სახელმწიფოებრიობას გლობალიზაციის პირობებში ერებს შორის არსებული კონკურენციის პირობებში, მათ შორის დასაქმების კუთხით.

მოგების ზრდა აბსოლუტურად შეიძლება გამონვეული იქნეს ან გაყიდვების და ფასის ზრდით, ან ხარჯების შემცირებით. უკანასკნელი ზოგადად ეკონომიკისთვის არსებობს მხოლოდ თეორიულად, რადგან ერთის დანახარჯი, მეორის გასაყიდი ფასია და ეკონომიკა კი ციკლური სისტემაა. ფასის ზრდა კი ნორმალურ პირობებში არსებობს როგორც შედეგი მოთხოვნის ზრდისა არსებული სიმძლავრეების გამოყენების პირობებში.

იმ შემთხვევაში თუ დავუშვებთ, რომ ბაზარი ფუნქციონირებს ეფექტიანად, მაშინ მოთხოვნის ზრდასა და მიწოდებას შორის დეფიციტის წარმოქმნის პირობებში ვაწყდებით შემდეგ კანონზომიერებას:

1. ფასის ზრდა იწვევს
2. სიმძლავრეების დამატებას (ექსტენსიური განვითარება), რაც იწვევს
3. ინოვაციას (ინტენსიური განვითარება) კონკურენციის პირობებში და შედეგად
4. ახალი მოთამაშეების შემოსვლას ბაზარზე.

გადასახადების საშუალებით მოგების დონის ხელოვნური შემცირება ხელს უწყობს ინტენსიური ზრდის მიღწევას (რომელიც აუცილებელია ქვეყნის მშპ-ის 4%-ზე ნაკლები ყოველწლიური ტემპით ზრდის პირობებში) იმ დროს, როდესაც მოგების დონის ზრდა ბიზნესში ხელს უნდა უწყობდეს პირიქით სწორი სიმძლავრეების მოცულობის ზრდას (ექსტენსიური განვითარება)¹⁰.

შესაბამისად ინტენსიური ზრდა ხელს უწყობს დანახარჯების შემცირებას, მაგრამ უფრო ძვირია საზოგადოებისათვის და მოითხოვს R&D დანახარჯების გამოქვითვას (IFRS შესაბამისად¹¹) და განევის სტიმულირებას სხვადასხვა ინსენტივების შეთავაზების ხარჯზე სახელმწიფოს მხრიდან (როდესაც სახელმწიფოს გააჩნია ჯანმრთელობის დაცვის ხარჯების 70-80% თანადაფინანსების რესურსი, ეროვნულმა სახელმწიფომ (პროფ. უგო პაგანოს მიხედვით¹²) ამაზეც უნდა იფიქროს). ექსტენსიური განვითარება არ უწყობს ხელს დანახარჯების შემცირებას, თუმცა უფრო იაფია და შესაბამისად არ უნდა საჭიროებდეს რაიმე განსაკუთრებულ ყურადღებას ეროვნული სახელმწი-

⁸ ამასვე ადასტურებს ბოლო დროს ამოქმედებული ნორმა, რომლის მიხედვით ეკონომიკურ საქმიანობათა რეესტრში სავალდებულო რეგისტრაციას ექვემდებარება საქმიანობათა ის სახეები, რომელიც კანონმდებლობით არის განსაზღვრული. მათ შორის სავალდებულო სარეგისტრაციო საქმიანობის კატეგორიას განეკუთვნება „სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსით“ გათვალისწინებული საქმიანობა, რომელიც უკავშირდება სურსათის/ცხოველის საკვების, ცხოველის, მცენარის, ცხოველური და მცენარეული პროდუქტების წარმოებას, გადამამუშავებას, დისტრიბუციას; ვეტერინალური პრეპარატის წარმოებას, გადამამუშავებას, დისტრიბუციას; პესტიციდის წარმოებას, გადამამუშავებას, დისტრიბუციას; აგროქიმიკატის წარმოებას, გადამამუშავებას, დისტრიბუციას; პირველად წარმოებას, რომელიც მოიცავს (მცენარის მოყვანას (მოსავლის აღების, ნაყოფის კრეფის ჩათვლით); ცხოველის გაზრდას, მოშენებას დაკვლამდე, აგრეთვე რძის წველას. პირველადი წარმოება ასევე მოიცავს ნადირობას, თევზჭერას და ველური მცენარეების შეგროვებას); ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის სფეროებში მომსახურებას.

⁹ <https://www.investopedia.com/terms/f/free-trade.asp>

¹⁰ <http://factcheck.ge/article/girchi-bolo-sam-tselitsadshi-saqarthveloshi-ekonomikuri-mdgomareoba-gauaresda/>

¹¹ <https://www.ifrs.org/>

¹² <http://www.ugopagano.info/>

ფოს მხრიდან საგადასახადო მექანიზმების გამოყენების ფორმით. აქედან გამომდინარე, რადგან მცირე ზომის ეკონომიკის (small open economy) შემთხვევაში მასშტაბის ეკონომიკის დაშვებიდან (economy of scale)¹³14 მენარმეებს არ გააჩნიათ დამატებითი ინსენტივი გააფართოვონ წარმოება და მიიღონ დამატებითი მოგება, გადასახადების შემცირება გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ ადგილი აქვს 1) ინტენსიური (ინოვაციური) ზრდის მიღწევას ან 2) ფასების შემცირებას ეკონომიკაში.

შესაბამისად, ინოვაციის ნახალისების მიზნით დასაწერგია მიდგომა, რომელიც ითვალისწინებს კვლევის და განვითარების ხარჯების თანადაფინანსების ფონდის შექმნას სახელმწიფოს და კერძო ბიზნესის თანამონაწილეობის საფუძველზე (PPP თანამშრომლობის ფორმით)¹⁵.

ნობელის პრემიის ლაურეატის, ამერიკელი მეცნიერის პოლ კრუგმანის¹⁶ მიხედვით პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში საგადასახადო წნეხი არ უნდა აღემატებოდეს მთლიანი შიდა პროდუქტის 14%-ს. ამასთან, სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით საქართველოში საგადასახადო წნეხი შეადგენს 24-25%-ს¹⁷ (2017 წელს საბიუჯეტო საგადასახადო შემოსავლები 8,991,300 ლარი : მშპ-ს მოცულობაზე 38,042,200 ლარზე), რაც თუმცა შესაბამისობაშია რანის¹⁸ (გაუმჯობესებული ლაფერის¹⁹) თეორიის პარამეტრებთან (20-21%), მაინც არამართლზომიერად მიგვაჩნია გარდამავალი ტიპის ეკონომიკისათვის სახელმწიფო სექტორის თანდაყოლილი არაეფექტიანობის და კაპიტალისტური წესით წარმოებული ბიზნესის დაზოგვით ხასიათთან წინააღმდეგობაში მყოფი მხარჯველობითი მიდრეკილების გამო: „ხარჯვის კულტი“ ქოუზის თეორიით²⁰.

აქედან გამომდინარე ნათელია, შემდგომი საგადასახადო ლიბერალიზაციის მოთხოვნა ე.წ. „ესტონური მოდელის“²¹ შემოღების შემდეგ, რასაც ახალი პოლიტიკური რეალიებიც უწყობს ხელს, წარსულში სახელმწიფოსგან ფართომასშტაბიანად დატერორებული ბიზნესის ფონზე, რომელიც საბოლოოდ განთავისუფლდა „ქართული ოცნების“ ახალი ხელისუფლების პირობებში.

თუმცა, ქვეყნის სამეცნიერო წრეებში ბოლო დროს ფართოდ დისკუსირებული საგადასახადო ლიბერალიზაციის მიდგომის ობიექტური შეზღუდვები შემდეგი სახისაა:

- მიძიმე სოციალურ - ეკონომიკურ ფონზე, როდესაც სახელმწიფოს უპირველესი მიზანია სოციალური ვალდებულებებისათვის ბიუჯეტის შევსების მიზნით სახელმწიფო გადასახადების აკრეფა და პენსიების და დახმარებების გაცემა, მთავრობა ალბათ ძნელად დათანხმდება საგადასახადო ლიბერალიზაციას.
- აგრეთვე, ქვეყნის განვითარების კრიტერიუმად არ შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ეკონომიკური ზრდა (რაც თავისუფლად შეიძლება მიღწეულ იქნეს საგადასახადო ლიბერალიზაციით), არამედ ასევე ჯინი ინდექსის მიხედვით მოსახლეობის შემოსავლების გამოთანაბრება, რაც მხოლოდ საგადასახადო ლიბერალიზაციით ვერ მიიღწევა, რადგან 1) საფონდო ბირჟების განუვითარებლობისა და 2) მცირე ზომის, „ექსპორტ განუვითარებელი“ და შეზღუდული ადგილობრივი მოხმარების მქონე ეკონომიკის პირობებში, მენარმეები არ მიისწრაფვიან მოგების მაქსიმიზაციისკენ, რაც როგორც წესი ქმნის არა მარტო დამატებით დოვლათს, არამედ დამატებით სამუშაო ადგილებსაც და დამატებით შემოსავალს, არამედ ხელს უწყობენ ეკონომიკურ სტაგნაციას, რადგან ნებისმიერი ახალი ინვესტიცია/რეინვესტიცია რისკია კაპიტალის მფლობელისათვის.
- აქედან გამომდინარე სახელმწიფოსგან ეკონომიკაში დაბრუნებული ნებისმიერი ლარი წარმოადგენს მხოლოდ კაპიტალისტის დამატებით შემოსავლის წყაროს, რაც საბოლოო ჯამში მართალია აისახება მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდაში მოგების ზრდის სახით, სხვა თანაბარ პირობებში, მაგრამ ამით არაფერ სარგებელს და შვებას მიიღებს ჩვეულებრივი მოქალაქე, რომლის კეთილდღეობასაც ყველაზე უპრიანად სწორედ ჯინი ინდექსის დონე ზომავს და არა მშპ-ის ზრდის დინამიკა.
- ამასთან კლასიკური ეკონომიკური მიდგომით მოგების გადასახადის დამატებითი წნეხი ყოველთვის ხელს უწყობს ინოვაციურ განვითარებას და საზოგადოებრივ პროგრესს, რადგანაც ბიზნესს აყენებს ისეთი მიდგომარეობაში, რომ დაზოგოს გამოგონების და ტექნიკური პროგრესის ხარჯზე²².
- შესაბამისად ჯინი ინდექსის გაუმჯობესების მიზნით აუცილებელია არა საგადასახადო წნეხის შესუსტება, არამედ მისი გარკვეული დოზით გაძლიერებაც კი იმისათვის, რომ სახელმწიფომ ამოიღოს ბიზნესიდან რაც შეიძლება მეტი ჯინი ინდექსის გამოთანაბრების მიზნებისთვის,

¹³ <https://www.investopedia.com/terms/e/economiesofscale.asp>

¹⁴ https://www.economicnetwork.ac.uk/slides/Macro1_Small_Open_Economy_lob.ppt

¹⁵ <https://www.investopedia.com/terms/p/public-private-partnerships.asp>

¹⁶ <https://krugman.blogs.nytimes.com/>

¹⁷ <http://www.geostat.ge/>

¹⁸ <https://www.slideshare.net/NurlanJahangirli/rahn-curve>

¹⁹ <https://www.investopedia.com/terms/l/laffercurve.asp>

²⁰ <https://www.investopedia.com/terms/c/coase-theorem.asp>

²¹ http://www.amcham.ge/diary/rtable_2016-03-09/estonian-model.pdf

²² გიორგი ბაქრაძის ლექცია - მსოფლიო ეკონომიკური ისტორიის მიმოხილვა <https://www.youtube.com/watch?v=XFddWBYg4II>

მაგრამ ამავდროულად კი დამატებით მაქსიმალურად წაახალისოს ბიზნესი შექმნას ინოვაცია, რაც განპირობებული იქნება არა მარტო მოგების დონის შენარჩუნება/ზრდის ისედაც არსებული მოტივაციით, არამედ სახელმწიფოს მხრიდან დამატებითი სტიმულებით.

ინოვაციური ზრდის პერსპექტივები საქართველოში.

კლასიკური რეკომენდაციების თანახმად, თუ ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის ტემპი არ აღემატება 4%-ს წლიურად, მაშინ ქვეყანამ უნდა მიმართოს ეკონომიკის მკვეთრ ინოვაციურ განვითარებას თუ არადა მისი ჩამორჩენა მონინავე ქვეყნებისგან უფრო და უფრო გაღრმავდება და ტექნოლოგიური თვალსაზრისით მათი დაწევის შესაძლებლობა სრულად უპერსპექტივო აღმოჩნდება ახლო პროგნოზირებად მომავალში.

როგორ შეიძლება განიმარტოს ინოვაციური განვითარება - ეს რა თქმა უნდა არის ინტენსიური განვითარება, ანუ უფრო მწარმოებლური, პროდუქტიული და ეფექტიანი განვითარება, როდესაც ერთი და იგივე რესურსის დაბანდებისას უფრო მეტი სარგებელი, შედეგი მიიღება, რაც საბოლოო ჯამში საზოგადოებრივ - ტექნიკურ პროგრესს გვაძლევს.

ზოგადად მიჩნეულია, რომ ეროვნული სახელმწიფოები ხელს უწყობენ ინოვაციის განვითარებას, რისი განხორციელებაც სქემატურად შემდეგი სახით შეიძლება აღინიშნოს:

1. ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების მკაცრი საკანონმდებლო დაცვა, რომ ფირმებს გაუჩნდეთ მოტივაცია შექმნან ინოვაციური პროდუქტი, რაც ამავდროულად უზიდავს დინამიურ კონკურენციას ანუ კონკურენციას არა ყველა სუბიექტს შორის ვისაც ამის სურვილი აქვს, არამედ მათ შორის ვინც ქმნის ინოვაციურ პროდუქტს. რაც ოპტიმალურ დონემდე შეამცირებს „კონკურენცია - ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვა“ დიალექტიკური წინააღმდეგობის საზოგადოებრივ ხარჯს.
2. ანტი-მონოპოლიური რეგულირება, რომელიც გულისხმობს მონო/ოლიგოპოლისტი ფირმების, კომპანიების მიერ (იმ შემთხვევაში თუ ფლობენ ბაზრის 25%-ზე მეტს), გადასახადის გადახდას თითოეულ ფლობელ ზენორმატიულ წილის პროცენტზე საზოგადოებრივი დანახარჯის შესამცირებლად (პარ-პინდელ-პარშმანის²³ თეორიული ინდექსის და ევროკავშირის პრაქტიკული რეკომენდაციების საფუძველზე; ცხრილი 1).
3. ბულალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად (ბასს სტანდარტი 38) კვლევის და განვითარების კრიტერიუმების დადგენა (ცხრილი 2)²⁴.
4. დადგენილი კრიტერიუმების თანახმად მხოლოდ განვითარების ხარჯების კომპენსირება (მაგალითად 70%/30% თანაფარდობით, ანუ განვითარების ხარჯის 70% ანაზღაურდება სახელმწიფოს მიერ, ხოლო ხარჯის 30% წარმოადგენს კომპანიის სუფთა დანახარჯს, რაც ამავე დროს საგადასახადო მიზნებისათვის მაინც ჩამოიწერება მოგება-ზარალში)²⁵.
5. ამასთან კვლევის ხარჯი, რომელიც ამავდროულად ხარჯებში ჩამოსაწერი მუხლია, არ უნდა ექვემდებარებოდეს ანაზღაურებას, რადგან წარმოადგენს ფირმის ე.წ. „ინოვაციურ რისკს“ წინასწარ განუღი ხარჯის სახით, რადგან არა ყველა კვლევის ხარჯი მოგვეცემს განვითარების საფეხურზე გადასვლის საშუალებას და აქედან გამომდინარე დაუშვებელია სახელმწიფოს მონაწილეობა ამ ეტაპზე.

ცხრილი 1

K -ს სიდიდეს და კომპანიებს შორის კორელაცია $K=10000 (V2 + 1) / N$

K – ს სიდიდე	კომპანიების მაქსიმალური რაოდენობა (N)	ბაზრის მაქსიმალური წილი (%)			
		1 კომპანია	2 კომპანია	3 კომპანია	4 კომპანია
		უმსხვილესი კომპანიები			
1000	10	31	44	54	63
1800	6	42	60	72	85
3000	4	54	75	95	100
5000	2	70	100	100	100
10000(*)	1	100	100	100	100

შენიშვნა*: როდესაც K უდრის 10 000, მაშინ ბაზარზე არის მხოლოდ 1 მონოპოლისტი.

²³ გიორგი რუსიამვილი, Social – economic consequences of Intellectual property rights protection & competition law; HESP RESET Publications; Odessa, 2008

²⁴ <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>

²⁵ ის რომ საქართველოს ბიუჯეტს აქვს ამის უნარი, ამას საქართველოს ბიუჯეტის სოციალურად ორიენტირებული სტრუქტურაც მოწმობს, როდესაც ხარჯების დაახლოებით 50% მიმართულია სხვადასხვა სახის შემწეობებზე და სუბსიდიებზე (იხ. დანართი 1), ასე რომ ინვესტიციური მდგენელი ბიუჯეტს არ დააზარალებს, პირიქით ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სტიმული იქნება.

როგორც ზემოთ მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს, 1 კომპანიისათვის ბაზრის მაქსიმალური წილის ზომა უნდა შეადგენდეს არა უმეტეს 31%-სა, რაც თუმცა თეორიული პოსტულატია, მაგრამ ახლოსაა ევროკავშირის პრაქტიკულ რეგულაციებთან, რომელიც განისაზღვრება 25% ოდენობით²⁶.

საქართველოში, რომ გადავავლოთ თვალი ეროვნულ ბაზარს ვნახავთ, რომ ბევრია ისეთი სექტორები სადაც მხოლოდ 2 ან უკეთეს შემთხვევაში 3 კომპანიაა და არა სავალდებულო 4, რაც თავისთავად აფერხებს ქვეყნის განვითარებას, მაგ.: ნავთობის სფერო: (ლუკოილი, სოკარი, გალფი, ვი-სოლი), მობილური კომუნიკაცია (ბილანი, ჯეოსელი, მაგთი), ინტერნეტ კომუნიკაცია (სილქნეტი, კავკაზუსი), ლუდი (ნატახტარი, მთიელი, ყაზბეგი, კასტელი), ძეხვეული (ნიკორა, ვაკე, ლლოილი, მითანა), ხორცის წარმოება (იბერულა), შოკოლადის წარმოება (ბარამბო), რძის პროდუქტების წარმოება (სანტე, სანტინო, ეკოფუდი), კვერცხის და ქათმის წარმოება (მუხრანი, კოდა, დილა, ნო-ზაძე), ლიმონათის წარმოება (ნატახტარი, ყაზბეგი, ზანდუკელი) და სხვები.

ცხრილი 2: განვითარების ხარჯების კომპენსირების მიზნით კრიტერიუმის განსაზღვრა, რაც უნდა გულისხმობდეს ქვემოთ მოცემული ყველა ინდიკატორის მიღწევის ზედმიწევნით დაცვას, რადგან ერთ-ერთის არ არსებობა იწვევს შემთხვევის მთლიანად გაბათილებას:

- **მოსალოდნელი არამომავალი** ეკონომიკური სარგებლის რამდენიმე არამატერიალური აქტივისგან;
- არამატერიალური აქტივის ღირებულებების შედარების მიზნით დამატებითი ინფორმაციის მოძიება;
- **შესაძლებელი არამატერიალური** აქტივის დამუშავების ტექნიკური თვალსაზრისით დასრულებარ(და შესაბამისად იგი იქნება ხელმისაწვდომი გასაყიდად ან შიდა მიზნებისათვის გამოსაყენებლად);
- **არსებობს რეგულაციები** და შესაბამისად შემდგომი გაყიდვის ან გამოყენების რეგულაციები/სურვილი დარეგულირება/უნარი ორგანიზაციაში;
- **არსებობს რან** ფართობი ბაზარი, ან თუ შიდა გამოყენებისათვისაა - სარგებლიანობა (მარგი ქმედება);
- შესაბამისი ადექვატური ტექნიკური, ფინანსური და სხვა რესურსების გამოყენების რეგულაციების დაცვით არამატერიალური აქტივის რეგულაციებისათვის.

აღსანიშნავია, რომ ინდიკატორები უნდა ხასიათდებოდნენ შემდეგი თვისებებით: უნდა იყვნენ მკაფიოდ რაოდენობრივად განსაზღვრული, უნდა იყვნენ ობიექტურად მიღწევადი მარტო სუბიექტის დამოუკიდებელი ძალისხმევით, უნდა წარმოადგენდნენ მიზანს და არა საშუალებას და არ უნდა ხდებოდეს კრიტერიუმის დუბლირება²⁷.

აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული მიდგომის განხორციელება ქვეყნის საგანმანათლებლო სფეროს ფართომასშტაბიანი მოდერნიზაცია-რეფორმირების გარეშე აზრს მოკლებულია.

აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო კვლევების²⁸ დასკვნით პოსტ - საბჭოთა ქვეყნებში ახლო მომავალში შეუძლებელი იქნება მსოფლიო მასშტაბის სამაგისტრო პროგრამების განვითარება და ამიტომ მიგვაჩნია, რომ სახელმწიფო ზრუნვის საგანს მხოლოდ საბაკალავრო დონის საგანმანათლებლო საფეხური უნდა წარმოადგენდეს.

უნდა ხდებოდეს წარმატებული სტუდენტების მსოფლიოში ფართოდ აპრობირებული მეთოდებით წახალისება და სტიმულირება, მაგ.: მაღალი სტიპენდიების და შეღავათების დანიშვნა, საზღვარგარეთის წამყვან უნივერსიტეტებში ინტერნშიპები, ეროვნული ბიზნესის მონივნავე კომპანიებში სტაჟირება, დასაქმების ხელისშეწყობა, სხვ²⁹.

დასკვნა

ჩვენი მსჯელობების არგუმენტულობას ისიც ადასტურებს, რომ თანამედროვე საქართველოში ნაცვლად მენარმეობის უნარებისა უფრო განვითარებულია ბიზნესის და საჯარო ადმინისტრირების სპეციალობები, რომლებიც მენეჯერებს და სახელმწიფო მოხელეებს ამზადებენ, ნაცვლად „ახალგაზრდა მენარმეებისა“. სწორედ ეს ორი პროფესიაა ყველაზე წარმატებული და მოთხოვნადი საქართველოს შრომის ბაზარზე.

²⁶ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113>

²⁷ <https://www.accaglobal.com/middle-east/en/student/exam-support-resources/fundamentals-exams-study-resources/f7/technical-articles/rd.html>

²⁸ Economics Education and Research Consortium, Moscow, Russia

²⁹ თუმცა აღსანიშნავია, რომ უცხოეთში სწავლა-განათლება მიღებული ახალგაზრდებიც ვერ შოულობენ საქართველოში შესაფერის სამსახურს იმ დროს, როდესაც ისინი ვერ ნახავენ თავის რელევანტურ სამსახურს უცხოურ ფირმებში საზღვარგარეთ, ხოლო ქართულ ბანკებში მათ შეუძლიათ პრეტენზია გააჩნდეთ მხოლოდ 300–400 ლარიან სამსახურზე. აღნიშნული სწორედ ინოვაციური ეკონომიკური ზრდის აუცილებლობაზე მეტყველებს, რომ არაფერი ვთქვათ ყოველწლიურად უმუშევართა ბაზარს შემატებულ დაახლოებით 30 000 ადამიანზე, რომლებიც სწავლას იწყებენ საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში.

90-იან წლებში გამოვიდა პროფ. ნუგზარ სანთელაძის³⁰ ბროშურა „ეკონომიკური მოდელები“, რომელშიც ავტორი მსჯელობდა თუ რომელი მოდელი იქნებოდა საქართველოსთვის ყველაზე მისაღები. როგორც აღმოჩნდა ეს მიდგომა ძალიან ნაივური იყო. რეალურად ცხოვრებამ მოიტანა საბაზრო ეკონომიკის ისეთი მოდელი საქართველოში, რომლის მიხედვით ამერიკული კაპიტალიზმის მიხედვით არაპროგნოზირებად საბაზრო ურთიერთობებზე დამყარებულ სტრუქტურებში მომუშავე ადამიანები რეალურად „უმუშევრები“ არიან, რადგან მათ არ შეუძლიათ, მაგალითად, მიიღონ საბანკო სესხი ხელფასის არასტაბილურობის, არაპროგნოზირებადობის და წყვეტადობის გამო.

საბოლოო ჯამში, ჩვენი აზრით, საქართველოსთვის ყველაზე ახლოს შორეულ აზიურ (იაპონურ – კორეული) მოდელი აღმოჩნდა კორპორაციული ეკონომიკის ფორმით, რისი გაძლიერება და ინოვაციური ეკონომიკური განვითარება წარმოადგენს მთავარ ამოცანას ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მოცემულ ეტაპზე. ამ მიდგომის ლოგიკური გაგრძელება იქნება საქართველოში წამყვანი, ცნობილი და ლიდერი ბრენდების წარმოებების შემოყვანა, რაც უზრუნველყოფს როგორც მოსახლეობის დასაქმებას, ისე თანამედროვე ინოვაციური ტექნოლოგიების შემოტანას ქვეყანაში. სწორედ ეს გზა განვლეს მსოფლიოს წამყვანმა აზიურმა ქვეყნებმა ეკონომიკური აღმავლობისა და განვითარების პროცესში.

ლიტერატურა

1. http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=151&lang=geo
2. <https://www.facebook.com/diegordon12/posts/10154076288180146>
3. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1155567>
4. <http://factcheck.ge/article/girchi-bolo-sam-tselitsadshi-saqarthveloshi-ekonomikuri-mdgomareoba-guaresda/>
5. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=582&lng=geo>
6. გიორგი ბაქრაძის ლექცია - მსოფლიო ეკონომიკური ისტორიის მიმოხილვა <https://www.youtube.com/watch?v=XFDdWBYg4II>
7. გიორგი რუსიაშვილი, Evolution of human behaviour from Private Property to Corporate Governance in the Western States; გვ. 34-42; Jurnal saqarTvelos ekonomika, samecniero – praqtikuli Jurnal; E-ISSN 1512-2980; #12; Tbilisi, 2006
8. <http://www.thepowerofthepoor.com/concepts/c6.php>
9. საქართველოს პრეზიდენტი გიორგი მარგველაშვილი (2013-2018)
10. <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/>
11. <https://www.climatebonds.net/>
12. Management and Cost Accounting Paperback – December 17, 2007 by Colin Drury (Author)
13. <https://www.hofstede-insights.com/models/national-culture/>
14. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მუხლი 389
15. <https://www.nbg.gov.ge>
16. <http://www.geostat.ge/>
17. <https://krugman.blogs.nytimes.com/>
18. <https://www.slideshare.net/NurlanJahangirli/rahn-curve>
19. MER Business Travel
20. <http://www.nber.org/papers/w23829>
21. <https://unm.ge/>
22. <https://www.investopedia.com/terms/e/economiesofscale.asp>
23. <https://bpn.ge/persona/39256-themur-tyonia-mkholod-komarovis-ganathleba-sakmarisi-ar-aris.html?lang=ka-GE>
24. <http://www.worldbank.org/en/programs/rosc>
25. <https://www.investopedia.com/terms/c/capitalgain.asp>
26. გიორგი რუსიაშვილი, Social – economic consequences of Intellectual property rights protection & competition law; HESP RESET Publications; Odessa, 2008
27. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113>
28. "25 წელია ვერ შევრიგდით, დავიშალოთ ახლა და სხვა სახელი დავარქვათ" - თემურ ჭყონია ოკუპირებულ ტერიტორიებთან ურთიერთობაზე "კოკა-კოლას" პრეზიდენტმა თემურ ჭყონიამ "ბიზნესპრესნიუსს" ვრცელი ინტერვიუ მისცა 25-01-2016
29. პროფ. ნუგზარ სანთელაძე „ეკონომიკური მოდელები“, თბილისი, 1993.
30. <https://science.howstuffworks.com/innovation/scientific-experiments/occams-razor.htm>
31. <https://www.investopedia.com/terms/f/free-trade.asp>

³⁰ პროფ. ნუგზარ სანთელაძე „ეკონომიკური მოდელები“, თბილისი, 1993.

32. <https://www.investopedia.com/terms/p/public-private-partnerships.asp>
33. *Economics Education and Research Consortium, Moscow, Russia*
34. "Does the ownership matters?", Yudaeva, 2003
35. გიორგი რუსიაშვილი, *Academic Freedom*, 2015
36. ეკონომიკის ექპერტ დავით მირცხულავას კვლევა
37. <https://www.accaglobal.com/middle-east/en/student/exam-support-resources/fundamentals-exams-study-resources/f7/technical-articles/rd.html>
38. <https://www.investopedia.com/terms/c/coase-theorem.asp>
39. https://www.economicsnetwork.ac.uk/slides/Macro1_Small_Open_Economy_lob.ppt
40. <http://www.ugopagano.info/>
41. <https://www.ifrs.org/>
42. http://www.amcham.ge/diary/rtable_2016-03-09/estonian-model.pdf
43. <https://www.teletrade.ru/analytics/currency/stages>
44. <https://www.carbontax.org/whats-a-carbon-tax/>
45. კარლ მარქსის „კაპიტალი“
46. <http://www.skymark.com/resources/leaders/taylor.asp>
47. "სურსათის/ცხოველის საკვების უვნებლობის, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი"
48. "შრომითი მიგრაციის შესახებ" კანონი
49. "საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ" კანონი
50. "შრომის უსაფრთხოების შესახებ" კანონი
51. <http://rustavi2.ge/ka/news/97522>
52. <http://rustavi2.ge/ka/news/79392>
53. <http://rustavi2.ge/ka/news/42896>
54. <https://www.kvirispalitra.ge/economic/40094-ratom-ithkhovs-mamuka-khazaradze-arakondiciuri-satsvavis-math-shoris-dizelis-shemotanis-akrdzalvas.html>
55. <https://1tv.ge/news/kakha-kaladze-taqsebis-sheghebvastan-dakavshirebit-dzalian-saintereso-gegma-gvaqvs-s-hemushavebuli/>

TO THE ISSUE OF TRANSFORMING CAPITALIST RELATIONS TO ECONOMICS OF KNOWLEDGE-BASED IN GEORGIA

Rusiashvili Giorgi

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chairman of the Board, Society for Economic
Renaissance and E-Learning Development in South Caucasus*

Summary

In Georgia there is high level of poverty and disequilibrium among the members of the society, the role of small and medium business in the national economy does not exceed 20%, the indicators of employment are terribly disadvantageous, and within those who are employed there is unproportionally high number of those employed in the governmental sector. It's anticipated that within the limited financial resources around the globe, the competition between the nations and countries will increase to attract more foreign direct investments. The next stage of economic development of Georgia will be to escape from the conditions of 90-ies of last century, when it was managed introduction of the capitalism by shock therapy (when someone will not survive as the Jewish after the Egyptian exodus aiming to reach better life conditions), literally called „Boutiques opened on every corner of the streets“, when after years of economic and political slavery in the Soviet system, everything became allowed, which was not particularly prohibited. This assumes that it shall become necessary the corporate capitalism strengthening which is the evidence of the modern life and which is the system to be the backbone of the developed world countries around the globe.

Key words: *90s shock therapy, economic policy, fiscal liberalization, innovative growth, Gini index, stock market, research and development, green economy, financial slavery, economic development, progressive taxation, academic freedom*